

RIIGIKOHUS

PÕHISEADUSLIKKUSE JÄRELEVALVE KOLLEEGIUM

KOHTUOTSUS

Eesti Vabariigi nimel

Kohtuasja number	3-4-1-31-12
Otsuse kuupäev	11. aprill 2013
Kohtukoosseis	Eesistuja Märt Rask, liikmed Eerik Kergandberg, Jaak Luik, Jüri Pöld ja Ivo Pilving
Kohtuasi	1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud riigilõivuseaduse § 57 lõigete 1 ja 22 koostoimes lisaga 1 põhiseaduslikkuse kontroll osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 28 760 euro 24 sendi kuni 31 955 eurot 82 senti tuli hagiavalduselt ja apellatsioonkaebuselt tasuda riigilõivu 3195 eurot 58 senti
Menetluse alus	Tallinna Ringkonnakohtu 4. detsembri 2012. aasta määrus tsiviilasjas nr 2-11-26939
Asja läbivaatamine	Kirjalik menetlus

RESOLUTSIOON

Tunnistada, et 1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud riigilõivuseaduse (RT I 2010, 21, 107; RT I, 25.06.2012, 3) § 57 lõiked 1 ja 22 koostoimes lisaga 1 olid põhiseadusega vastuolus osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 28 760 euro 24 sendi kuni 31 955 eurot 82 senti tuli hagiavalduselt ja apellatsioonkaebuselt tasuda riigilõivu 3195 eurot 58 senti.

ASJAOLUD, MENETLUSE KÄIK JA RINGKONNAKOHTU MÄÄRUS

1. Tsiviilasjas nr 2-11-26939 esitas Eventus Ehitus OÜ 9. juunil 2011 Harju Maakohtule hagiavalduse OÜ Tallinna Elektri jaam vastu 29 545 euro 90 sendi ja lisanduva viivise saamiseks. Hageja tasus hagiavalduselt 2. juunil 2011 riigilõivu 3195 eurot 58 senti. Harju Maakohus jättis 13. aprilli 2012. aasta otsusega hagi täielikult rahuldamata ja menetluskulud hageja kanda.
2. Hageja esitas 14. mail 2012 Tallinna Ringkonnakohtule apellatsioonkaebuse, milles taotles maakohtu otsuse tühistamist ja maakohtule uueks läbivaatamiseks saatmist. Hageja tasus apellatsioonkaebuselt 14. mail 2012 riigilõivu 3195 eurot 58 senti. Tallinna Ringkonnakohus võttis 18. mai 2012. aasta määrusega apellatsioonkaebuse menetlusse.
3. Hageja esitas apellatsioonimenetluse ajal, 25. juulil 2012 Tallinna Ringkonnakohtule taotluse jätta põhiseadusvastasuse tõttu kohaldamata riigilõivuseaduse (RLS) § 57 lõiked 1 ja 22 koostoimes lisaga 1 osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 28 760 euro 25 sendi kuni 31 955 eurot 82 senti tuli hagiavalduse ja apellatsioonkaebuse esitamisel tasuda riigilõivu 3195 eurot 58 senti.

Hageja taotles, et põhiseaduspäraseks riigilõivuks määrataks sama nõudesumma puhul kuni 31. detsembrini 2008 kehtinud riigilõivu määr 1406 eurot 6 senti ja et hagejale tagastataks enamtasutud riigilõiv.

4. Tallinna Ringkonnakohtus tunnistas 4. detsembri 2012. aasta määrusega tsiviilasjas nr 2-11-26939 mainitud riigilõivuseaduse sätted hagiavalduse osas põhiseadusega vastuolus olevaks ja jättis kohaldamata ning rahuldab taotluse tagastada enamtasutud riigilõiv hagiavalduselt ja apellatsioonkaebuselt. Ringkonnakohtus tegi 11. detsembril 2012 samas tsiviilasjas vigade parandamise määruse, millega parandas 4. detsembri 2012. aasta määruses sisalduva ilmse ebatäpsuse ja luges õigeaks määruse resolutsiooni punkti 1 järgmiselt: „Tunnistada põhiseadusega vastuolus olevaks ja jätta kohaldamata kuni 30. juunini 2012 kehtinud RLS § 57 lõige 1 ja lisa 1 säte, mis koostoimes nägid ette kohustuse tasuda tsiviilasjas hinnaga üle 28 760 euro 25 senti kuni 31 955 eurot 82 senti hagiavalduselt ja apellatsioonkaebuselt riigilõivu summas 3195 eurot 58 senti.“ Kohus jättis seejuures ekslikult resolutsioonis nimetamata RLS § 57 lõike 22, mis näeb tegelikult ette apellatsioonkaebuselt riigilõivu tasumise kohustuse. Samuti eksis kohus riigilõivu ette nägeva nõudesumma vahemiku kajastamisega. Riigilõivu 3195 eurot 58 senti tuli tasuda nõudesummalt üle 28 760 euro ja 24 senti, mitte 25 senti.

Tallinna Ringkonnakohtu määrus jõudis Riigikohtusse 4. detsembril 2012.

5. Tallinna Ringkonnakohtus tegi 4. detsembril 2012 tsiviilasjas nr 2-11-26939 ka otsuse, millega jättis Harju Maakohtu otsuse muutmata ja hageja apellatsioonkaebuse rahuldamata ning apellatsiooniastme menetluskulud hageja kanda. Hageja esitas 27. detsembril 2012 ringkonnakohtu otsuse peale Riigikohtusse kassatsioonkaebuse, mille Riigikohus võttis 25. märtsil 2013 menetlusse (asi nr 3-7-1-2-974-12).

MENETLUSOSALISTE ARVAMUSED

6. **Hageja** arvates on vaidlustatud riigilõivuseaduse sätted asjassepuutuvad. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 150 lõike 1 punkt 1, lõige 4 ja lõige 6 lubavad esitada I ja II kohtuastmes enamtasutud riigilõivu tagastamise taotluse, sh põhiseadusvastasuse motiivil, menetluse jooksul II kohtuastmes.

7. **Kostja** hinnangul on vaidlustatud riigilõivuseaduse sätted asjassepuutuvad ja põhiseadusega vastuolus.

8. **Õiguskantsler** leiab, et Tallinna Ringkonnakohtu algatatud põhiseaduslikkuse järelevalve menetlus ei ole lubatav. Arvestades, et hageja ei esitanud riigilõivu suurust ettenägeva õigusnormi põhiseadusele vastavuse vaidlustamise taotlust selleks ettenähtud tähtaja jooksul hagi ja apellatsiooni menetlusse võtmise staadiumis, ei ole tema sellekohase hiljem esitatud taotluse läbivaatamine muus menetlusstaadiumis lubatav. Kohus on selle küsimuse lõplikult lahendanud. Kaebetähtaja ennistamine on lubatav üksnes mõjuval põhjusel.

9. Juhuks, kui Riigikohus loeb vaidlustatud riigilõivuseaduse sätted asjassepuutuvateks, leiab õiguskantsler, et need olid põhiseadusega vastuolus.

10. **Justiitsminister** leiab, et asjassepuutuvad riigilõivuseaduse sätted on põhiseaduspärased.

PÕHISEADUSE VASTASEKS TUNNISTATUD SÄTTED

11. Riigilõivuseaduse (RT I 2010, 21, 107; RT I, 25.06.2012, 3) § 57 „Hagiavalduse, avalduse ja kaebuse läbivaatamine“

„(1) Hagiavalduse esitamisel tasutakse riigilõivu lähtuvalt hagi hinnast käesoleva seaduse lisa 1 järgi või kindla summamana.“

„(22) Tsiivilasjas tehtud maakohtu otsuse peale apellatsioonkaebuse esitamisel tasutakse riigilõivu sama palju, kui tuleb tasuda hagi või muu avalduse esialgsel esitamisel maakohtule, arvestades apellatsioonkaebuse ulatust.“

12. Lisa 1 riigilõivuseaduse juurde „Riigilõivu täismäärad avalduse esitamise eest tsiviilkohtumenetluses“ (1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012)

Tsiivilasja hind kuni, k.a.	Riigilõivu täismäär
28 760,24	2 876,02
31 955,82	3 195,58

KOLLEEGIUMI SEISUKOHT

13. Esmalt käsitleb kolleegium põhiseaduslikkuse järelevalve lubatavust (I) ja seejärel võtab seisukoha asjassepuutuvate sätete põhiseaduspärasuse kohta (II).

I

14. Säte, mille põhiseaduspärasust Riigikohus hindab, peab olema põhivaidluse lahendamisel asjassepuutuv (põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse (PSJKS) § 14 lõige 2).

15. Kui menetlusosaline, kellelt nõutakse riigilõivu tasumist, lõivu suurusega ei nõustu, kuid maksab lõivu menetluse kiirema jätkumise huvides siiski ära, saab ta esitada avalduse enamtasutud riigilõivu tagastamiseks. TsMS § 150 lõike 1 punkt 1 ja lõige 4 ning RLS § 15 lõike 1 punkt 1 näevad ette, et isiku nõudel tagastab kohus, kelle menetluses asi viimati oli, tasutud riigilõivu enam tasutud osas, kui riigilõivu on tasutud ettenähtust rohkem.

16. Riigilõivu tasunud isik või isik, kelle eest lõiv tasuti, saab enamtasutud riigilõivu tagastamise taotluse esitamisel kohtulahendi jõustumiseni põhiseaduse (PS) § 15 lõike 1 alusel nõuda kohaldatud riigilõivumäära põhiseaduspärasuse kontrollimist (Riigikohtu üldkogu 28. veebruari 2013. aasta otsus asjas nr 3-4-1-13-12, punkt 36; 2. aprilli 2013. aasta määrus asjas nr 3-2-1-140-12, punkt 20).

17. Ringkonnakohus, lahendades hageja taotlust tunnistada hagiavalduselt ja apellatsioonkaebuselt tasutud riigilõiv põhiseadusvastaseks ja tagastada nõutud enamtasutud riigilõiv, pidi kontrollima, kas tasutud riigilõiv on põhiseaduspärane (PS § 15 lõige 2 ja § 152). Ringkonnakohus oleks pidanud vaidlusaluste sätete põhiseaduspärasuse korral tegema taotluse osas teistsuguse otsustuse kui nende sätete põhiseaduse vastasuse korral (vt ka Riigikohtu üldkogu 28. oktoobri 2002. aasta otsus asjas nr 3-4-1-5-02, punkt 15).

18. Seetõttu on praeguses asjas asjassepuutuvad sätted 1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud redaktsioonis RLS § 57 lõiked 1 ja 22 koostoimes lisaga 1 osas, milles tsiivilasjas hinnaga üle 28 760 euro 24 senti kuni 31 955 eurot 82 senti tuli hagiavalduselt ja apellatsioonkaebuselt tasuda riigilõivu 3195 eurot 58 senti.

II

19. Hageja Eventus Ehitus OÜ kasutas maakohtusse hagiavaldust esitades PS § 15 lõikest 1 tulenevat igatüüpi õigust oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse pöörduda. Maakohtu otsuse vaidlustamisel ringkonnakohtus kasutas hageja PS § 24 lõikes 5 sätestatud õigust kaevata enda kohta tehtud kohtuotsuse peale seadusega sätestatud korras edasi kõrgemalseisvale kohtule.

20. Hagiavalduselt ja apellatsioonkaebuselt riigilõivu tasumise nõue ja selle määr riivavad PS § 15 lõikes 1 ja § 24 lõikes 5 sätestatud põhiõigusi (vt nt Riigikohtu üldkogu 12. aprilli 2011. aasta otsus asjas nr 3-2-1-62-10, punkt 39). Riigikohus on kinnitanud kohtusse pöördumise või edasikaebeõiguse riive olemasolu ka juhul, kui riigilõiv oli enne põhiseaduse vastasuse väite esitamist juba tasutud (vt Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 28. juuni 2012. aasta otsus asjas nr 3-4-1-12-12 ja 11. detsembri 2012. aasta otsus asjas nr 3-4-1-23-12; üldkogu 28. veebruari 2013. aasta otsus asjas nr 3-4-1-13-12).

21. Praeguses põhiseaduslikkuse järelevalve asjas on asjassepuutuv riigilõivu määr 3195 eurot 58 senti, mida tuli tasuda hagiavalduse ja apellatsioonkaebuse esitamisel tsiviilasjas hinnaga üle 28 760 euro 25 sendi kuni 31 955 eurot 82 senti. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium tunnistas 19. veebruari 2013. aasta otsusega asjas nr 3-4-1-28-12 põhiseadusega vastuolus olevaks riigilõivu 4154 eurot 25 senti, mida tuli kuni 30. juunini 2012 kehtinud RLS § 57 lõike 1 koostoimes lisaga 1 alusel hagiavalduselt tasuda tsiviilasjas hinnaga üle 44 738 euro 15 sendi kuni 51 129 eurot 31 senti. Samuti on Riigikohus tunnistanud 7. mai 2012. aasta otsusega asjas nr 3-4-1-7-12 apellatsioonkaebuse osas põhiseadusega vastuolus olevaks riigilõivumäära 4473 eurot 81 senti.

22. Kolleegiumi arvates ei ole põhjust hinnata praegu asjassepuutuva riigilõivu 3195 eurot 58 senti põhiseaduslikkust Riigikohtu senisest praktikast erinevalt. Ka sellises määras riigilõiv ei ole menetlusökoonomia ja õigusemõistmise kulude kandmises osalemise eesmärkide saavutamiseks vajalik abinõu.

23. Riigikohus on korduvalt leidnud, et võrreldes 1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud riigilõivudega tagasid ka riigilõivud, mis kehtisid kuni 31. detsembrini 2008, menetlusökoonomia eesmärgi, kuid koormasid seejuures PS § 15 lõikes 1 sisalduvat kohtusse pöördumise õigust ja PS § 24 lõikes 5 sisalduvat edasikaebeõigust kasutavaid isikuid vähem (vt nt Riigikohtu üldkogu 29. novembri 2011. aasta otsus asjas nr 3-3-1-22-11, punktid 31.1 ja 31.4; Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 11. detsembri 2012. aasta otsus asjas nr 3-4-1-23-12, punkt 24). Nii oleks hagejal tulnud enne 1. jaanuari 2009 tasuda tsiviilasjas nr 2-11-26939 hagiavalduselt ja apellatsioonkaebuselt riigilõivu 1406 eurot 5 senti ehk rohkem kui kaks korda vähem. Seetõttu ei ole tsiviilasjas hinnaga üle 28 760 euro 24 sendi kuni 31 955 eurot 82 senti kohustus tasuda nii hagiavalduselt kui apellatsioonkaebuselt riigilõivu 3195 eurot 58 senti menetlusökoonomia tagamiseks proportsionaalne meede.

24. Asjassepuutuvas määras riigilõiv katab tõenäoliselt rikkalikult ka õigusemõistmise kulud neis kohtuastmetes. Justiitsministeeriumi andmetel oli 2010. aastal ühe tsiviilasja (v.a maksekäsu kiirmenetlus) keskmine arvestuslik kulu maakohtus 285 eurot, samas ringkonnakohtus oli arvestuslik kulu 700 eurot (Riigikohtu üldkogu 6. märtsi 2012. aasta otsus asjas nr 3-2-1-67-11, punkt 27.5). Seega ületab asjassepuutuv riigilõivu määr eeldatavat asja menetlemise kulu maakohtus üle kümne korra ja eeldatavat menetluskulu ringkonnakohtus üle nelja ja poole korra. Edasikaebeõiguse riive ebamõeldusest suurendab oluliselt see, et apellatsioonkaebuse esitamiseks tuleb hagi esitamisel juba tasutud lõiv samas ulatuses teist korda tasuda (Riigikohtu üldkogu 12. aprilli 2011. aasta otsus asjas nr 3-2-1-62-10, punkt 48.2). Isegi arvestades sellega, et praeguseks võib olla tsiviilasja läbivaatamise keskmine kulu maa- ja ringkonnakohtus mõnevõrra kõrgem, kataks tõenäoliselt ka oluliselt väiksem riigilõiv õigusemõistmise kulud, kuid oleks kohtusse pöörduda soovivale isikule vähem koormav (vt *mutatis mutandis* Riigikohtu üldkogu 6. märtsi 2012. aasta otsus asjas nr 3-2-1-67-11, punkt 27.5; nt Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 7. mai 2012. aasta otsus asjas nr 3-4-1-7-12, punkt 46). Seetõttu ei saa 3195 euro 58 sendi suurust riigilõivu pidada vajalikuks meetmeks, tagamaks menetlusosaliste osalemist menetluskulude kandmisel olukorras, kus hagi ja apellatsioonkaebuse menetlemise kulud kohtus

on võimalik katta märkimisväärselt madalama ning seega kohtusse pöörduda või edasikaebest kasutada soovivaid isikuid vähem koormava riigilõivuga.

25. Riigikohus tunnistas PSJKS § 15 lõike 1 punkti 5 alusel, et 1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud riigilõivuseaduse (RT I 2010, 21, 107; RT I, 25.06.2012, 3) § 57 lõiked 1 ja 22 koostoimes lisaga 1 olid PS § 15 lõikega 1 ja § 24 lõikega 5 ning §-ga 11 vastuolus osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 28 760 euro 24 sendi kuni 31 955 eurot 82 senti tuli hagiavalduselt ja apellatsioonkaebuselt tasuda riigilõivu 3195 eurot 58 senti.

Märt Rask

Eerik Kergandberg

Jaak Luik

Ivo Pilving

Jüri Pöld